

**YORUMLAR ÜZERİNE: ULUSLARARASI TARİHİ ANITLAR VE YERLEŞMELER
KURULU VE "FOTOGRAMETRİNİN TARİHİ ANITLARA UYGULANMASI"
KONULU TOPLANTISI**

Cevat ERDER

Türkiyede tarihi anıtların bakım ve onarımı konusunun ele alınışı ile ilgili şikâyet ve hayıflanmalar ve bunlara çare olarakta genel görünüşlü öğütler ile dolu yazışmalar bir süre daha devam edecek gibi görünmektedir.

Bu tür yazışmaların sayısının artışı bir gelişme olarak kabullenme iyimserliği ile nedenini de alışageldiğimiz genellenmenin verdiği kolaylık içinde biz de açıklamaya gidebiliriz.

Konu, bilindiği gibi, uzun süre, özellikle sanat tarihi ve arkeoloji gibi bilim dalları ardında geliştiğinden bu dalların himayesinde veya baskısı altında kalmıştır. Ancak son yüzyıl içinde konunun bu tahakkümden kurtulmaya, benliğini bulmaya başladığı ve uygulayıcısının, kendi ana mesleğinin baskısından çıkarmaya çalışarak konuyu değerlendirmeye çabası içinde olduğu izlenmektedir. Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenler Birliğinin yaptığı, örneğin: 1957 yılında Paris'te, 1964 yılında Venedik'teki gibi, uluslararası kongreler ve bunlarda sunulan tebliğler bu yönden açıklayıcıdır. Konunun uygulayıcıları ve geniş ölçüde katkıda bulunanlar mimar, mühendis, kimyacı, fizikçi veya biyolog gibi çok çeşitli meslek dallarından gelmektedirler. Diğer yandan tarihçi, arkeolog, sanat tarihçisi ve sanâtkarlar da konunun kendi sorumlulukları altında olduğu kanısındadırlar. Benlikteki arıklaşma bu çeşitlilik yüzünden güçleşmektedir. Çoğunlukla konunun kendisi, ilişkisi olduğu bilim dallarının

tanımı içinde erimekte veya bunlarla karıştırılmaktadır.

Bu nedenden ötürü, konuyu birbirinden apayrı olarak benliklerini kabul ettirmiş olan ilgili bilim dallarının hepsinin karışımı veya bir bütün olarak hepsinin ifadesini taşıyan bir ihtisas dalı olarak da ifade etmeğe çalışmak da yanlıştır. Ayrıntıyı iyice saptamak gerekmektedir. Konu, özellikle uygulama safhasında, ilgili bilim dalları arasındaki ortak nesnenin sorunluluğunu taşımakta ve en uygun çözümü getirip birlik sağlama gayretindedir. Bu gayret ile esasın karıştırılması en sık görülen husustur. Uygulamada görülen şekilcilik eğilim ile uygulama alanına ait sınırların gene bu karışıklık içinde ayarlanması gayreti de olagelen hususlardandır. Konunun tanımlanması bu nedenlerden ötürü çeşitlenir. (1) Bu çeşitliliğin verdiği keyfilikte ortaklıkta kol gez.

Tanımlamalardan tanımlamayı yapan kişinin, bilmiyorsa bile, konuyla olan ilişkisini, varsa, kendi esas bilim sahasını kestirmek büyük bir ihtimalle mümkündür. Bizce daha da ilginç olanı ise, kendi mesleği açısından tanımlama yapanlar arasında, tanımlama yapmanın verdiği kolaylığı keşfedip de tanımlama ve ilkeler kolaylığı içinde dertlerinin çözümlenebileceğini düşü-

1. Bizdeki bazı tanımlama örnekleri için Bk: Ali Sami Uğen, Anıtların Korunması ve onarılması, Cilt 1, Ankara Maarif Matbaası, 1943, s. 3-7; Walter Frodl, "Anıtlar, Bakım ve Onarımı", çevirenin Özsoğut, Akademi, Mart 1966, sayı 5, s. 4.

nenlerin ülkemizde pek sık ortaya çıkmasıdır.

Konunun tanımlanmasının çözüm için yeterli olduğu kanısıyla hareket edenlerin denemelerini incelersek bunlarda konudan çok konunun ilişkilerinin tanımlandığını, hiç olmazsa tanımlamada ilişkilerin daha ağır bastığını görürüz. Örneğin, tarihi anıt denilirken yapılan tanımlamada tarihin tanımlanması, veya estetiğin anıtla ilgisi açıklanacağına estetiğin kendisinin, hatta anıtın zamanla kazandığı değerden bahsedilirken zamanın tanımı yapılır. Burada, bunlarda rastlanan verilerin esasta rölatif olmaları yetmiyormuş gibi, verilerle ilişkiler yargısı içinde yapılan değerlendirme, sıraya koyma, öncelik verme gayretine de işaret edebiliriz.

Hatta bu ayrıntılar gayreti içinde yeni yeni ilkeler, kurallar çizelgesi düzenlemek suretiyle konunun kolaylaştırılacağı veya konu ile kolayca başedileceği kanısına varanlar dahi görülür. Bu, bir bilim dalında görülen veya teknik alanda duyulan bir açığın hemen orada yazılıp çıkarılacak bir kanunla kapatılabileceği kanısında olmak gibi birşey değil midir? Belki de böylece, tarihi anıt ve çevrenin, kültürel, sosyal, ekonomik veya politik nedenler ile bir amaca uygun olarak korunmasını öngörenlere cevap vermiye zorunlu kişi ya pek basite indirilmiş yargılar ile huzura kavuşturulmak istenmekte yahutta hizmete açılmış teknik dallardaki gelişmeleri takip etme sorumluluğunu² duymak istemiyen kişiyi kurtarma çabası gösterilmektedir. Bunu kestirmek şimdilik güç!

2. Çeşitli bilim dallarının ilgisi ve teknik yönde ilişkili gelişmeler için örnekler pek çoktur. Bk: I.I.C., Art and Archaeology, Technical Abstracts, 1961-1969 vd. Oldukça özel bir örnek verilmesi istenirse, tarihi eser ve yapılardaki biyolojik etkenlerle ilgili uluslararası toplantının programına bir göz atılması yeterlidir sanıyoruz. Bk: Scientific Programme, International Biodeterioration Symposium, Interen, 13-18 Septembre, 1971, s. 2.

Tanımlama ve kurallar düzeyini, tarihi anıtların devamlılığını sağlayan konu için "bilimsel bir araştırma ve tanıma düzeyinin" son şekli veya konunun hal şekli olarak düşünmemeyi bir kere daha tavsiye etmek gerek³. Zira Fransadaki tarihi anıtların bakım ve onarımı, bugün "bilimsel bir araştırma ve tanıma düzeyinde" yapıyorsa bu iddia edildiği gibi "Malraux Kanunu" adıyla anılan kanundan ötürü değildir. Bu kanun sadece bir yöneltme ve hızlandırma nedenidir. Esas değil, araçtır. Aşağı yukarı bütün gelişmiş ülkelerdeki tarihi anıt ve yerleşmeler ile ilgili kanunlarda son yıllar içinde yapılan değişiklikler ve konunun kapsamı ile ilgili tanımlama çabaları⁴ bunun ifadesidir. Konu, klişeler düzüp onlara saplanmak değil, her türlü teknik imkânlardan, gelişmelerden faydalanarak tarihi anıt ve yerlerin bilinçli olarak nasıl değerlendirileceği demektir.

Buraya kadar özetlemeye çalıştığımız durum ve düşüncelerimizi iki örnekleme ile desteklemeye gayret edeceğiz. Bunlardan birincisi genellemeleri belirtmek için faydalı gördüğümüz tarihi anıtlar ve yerleşmeler konusunu ciddiyetle ele alarak geliştirmeyi amaç edinen Uluslararası Tarihi Anıtlar ve Yerleşmeler Kurulunun 1965-1969 yıllarındaki çalışmalarından ilgili gördüğümüz bölümün bir özeti⁵. İkincisi ise, gene aynı kurulun çalışmaları arasından seçilen, tarihi anıtlar konusunun ayrıntılarını belirtmesi bakımından anlamlı bulduğumuz gibi sonuçlarının bilinmesinde fayda gördüğümüz

3. Ayrıntılı bilgi için Bk: Carlo Perogalli, Monumenti e Metodi di Valorizzazione, Milano, Tamburini, 1954; Carlo Ceschi, Restauro dei Monumenti, Roma, Angeli-Monaco, 1967; W. Frodl, op. cit., s. 4-11; Bibliografya içinse Bk: Aldo Giuliani, Monumenti Centri Storici Ambienti, Milano, Tamburini, 1966, s. 93-182.

4. Bununla ilgili olarak Bk: Council of Europe, The Preservation and Development of Ancient Buildings and Historical or Artistic Sites, Strasbourg, 1963, s. 23.

5. ICOMOS, Report of the Secretary General on the Activities during the Period from 1965 to 1969, Second General Assembly, Oxford, 6-12 July 1969, s. 7-15.

bir tanesinin, "fotogrametrinin tarihi anıtlara uygulanması" konulu uluslararası uzman ve teknisyenler toplantısının gelişmesinin özeti ve orada alınan kararlardır.

ICOMOS : 1965 - 1969

1964 yılı Mayısında⁶ Venedikte toplanmış olan Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresinde alınan bir kararla, "anıtların ve tarihi yerleşmelerin incelenmesini ve korunmasını geliştirmek; her ulusun resmi örgütlerinde ve kamu oyunda kendi tarihi anıt ve yerleşmelerine, kültürel miraslarına ilgi uyandırmak ve bu ilgiyi geliştirmek"⁷ amacı ile kurulmuş olan, ve ilgililer arasında kısaca ICOMOS olarak anılan Uluslararası Tarihi Anıtlar ve Yerleşmeler Kurulu, UNESCO tarafından da tanınarak, mali yönden ve daha iyi örgütleşebilmesi için desteklenmektedir. Dünya ülkelerinin çoğunun ulusal kurullar kurarak katıldığı bu kurulun en başarılı taraflarından biri, **Monumentum** adlı yılda iki kere çıkan bir dergi, bültenler ve en kısa sürede yayınlanan çalışma raporları ve konferans tebliğleri ile elde ettiği bilgilerin derhal yayılmasını sağlamış olabilmelidir. Bu yayınlar ve genel sekreterin sunduğu beş yıllık rapor içinde bizi şu an için ilgilendiren kısım, gayet yüzeyde olmak üzere, bu kurul tarafından önceliği önemsenip ele almış oldukları konuların kendileridir:

Uluslararası Tarihi Anıtlar ve Yerleşmeler Kurulunun düzenlediği ilk konferansın konusunu, günümüzde en ilginç meselelerden biri olan "taşın çürümesine sebep olan nedenler ve bunlara karşı alınan tedbirler" ile ilgili çalışma ve araştırmalar teşkil etmiştir. Brüksel'de yapılan bu toplantıya 10 ülkeye ait uzman katılarak çalışmalarını

sunmuşlar. Bu toplantıyı sonraki yıllarda aynı konuda tekrar edilen toplantılar takip etmiş ve Belçika ulusal kurulu başkanlığında, taşın korunması konusunu esas tutan bir araştırma merkezi kurulmasına karar verilmiş olduğu görülmektedir.

Bunu "ahşap yapıları etkileyen nedenler" konusu takip etmiş. 13 ülkeden uzmanın ve pek çok sayıda gözlemcinin katıldığı bu toplantıda sunulan araştırmalar ve problemler konunun önemini ortaya koymuş ve Batı Almanyada bulunan araştırma merkezlerinden birinde diğer uluslara ait uzmanların da katıldığı özel bir kurulun konuyu devamlı bir çalışma konusu yaparak ele almasına karar verilmiş. Aynı seriden olmak üzere "eski yapılarda nem ve neme karşı alınan tedbirler" konusunda yapılan toplantı ilgili uzmanları bir araya getirmiş ve bu konuda da oldukça yaygın bir şekilde çalışma ve araştırmalar yapıldığı ve bunlara ait bilginin bir araya getirilmesi gerekliliği anlaşılmış olup bu defa İtalyanlar bunun düzenlemesi ve araştırmaların geliştirilmesinin yönetimini üzerlerine almışlardır.

Bunları takiben "tarihi yerleşmelerin korunması, bakımı ve yeniden canlandırılması" konusunda üç önemli toplantı ile "tarihi anıt ve yerleşmelerin belgelenmesi ve belgelerin uluslararası bir merkezde arşivlenmesi", "fotogrametrinin tarihi anıtlara uygulanması" konularında çalışmalar yapılmış olduğu görülür.

ICOMOS'un öncelik tanıdığı konular arasından "anıtsal miras ve turizm", "tarihi anıtların toplumdaki anlamı", "tarihi yerleşmelerde trafik sorunu", "tarihi anıtlarla ilgili hukuki, idari ve pratik sorunlar", ve "surlar içindeki kısıtlı yerleşmeler" ile ilgili toplantıların yapılmış olduğunu izliyoruz. Bu konuları "kerpiç yapıların korunması", "tarihi bahçeler", "konutlar ve

6. "Venedik Tüzüğü", *Vakıflar Dergisi*, sayı VII, 1968, s. 111-112.

7. ICOMOS Tüzüğü, Varşova, 22 Haziran 1965, Madde 4 a ve b.

kırsal bölgelerdeki mimari yapılar sorununu" ve "süpersonik uçuşların sebep olduğu hasarlar ve bunlar için alınabilecek tedbirler" hakkındaki çalışmaların takip edeceğini görmekteyiz.

Bu toplantıların bazılarının sonucu, konuların önemi ve sorunların devamlılığı dikkate alınarak, bunlar hakkında bilimsel çalışmaların yönetilmesini ve danışıldığında yardımcı olmayı sağlayacak nitelikte uluslararası özel kurulların kurulması öngörülmüştür. Böylece, tarihi yerleşmeler, taşı çürüten nedenler ve tedbirler, ahşap yapıları etkileyen sebepler, eski yapılarda nem sorunu, fotogrametri, belgeleme, hukukî ve idarî sorunlar konularında uluslararası özel kurullar örgütlenmiş olup bunların derhal yoğun çalışmalara girişmiş olduğu aynı raporda izlenmektedir.

Genel sekreterin raporu ICOMOS tarafından 1971 yılına kadar olan sürede ele alınmak üzere öngörülen konuları da kapsamakta ve yapılacak çalışmalarını ayrıntılı olarak vermektedir. Özellikle anıtların bakımı sorununu yeni yeni kabullenmekte ve geliştirmekte olan ülkelerin dertlerine eğilmenin gerekliliği belirtilerek rapor sonuçlandırılmaktadır.

Tarihi anıtlar konusuyla ilgilenen uluslararası örgütlerden biri olan ICOMOS'un önemsiyerek ilk 5 yıllık çalışmasında ele almış olduğu konuların, yaptığı yayınlara olan rağbetten, geniş bir kitlenin ilgisini çekmekte olduğu ve hızlı gelişmeler gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak bizim için ilginç olan taraf, halâ ülkemizde bu konuların ayrıntılı olarak ele alınıp benimsendiğini gösteren çalışmalara, hatta bunların ciddiye dahi alındığına ait emarelere dahi rastlanmamakta olmasıdır. Diğer taraftan, bizdeki ilişkili ve ilgili çevrelerde büyük bir zevkle sık sık ele alınıp değiştiğini gördüğümüz genel ilkeler, kurallar ve tanımlamalar gibi ko-

nular ise ICOMOS'un ilgisi dışında kalmış gibi görünmektedir. Bu da galiba bizim ihtisasımız!

FOTOGRAMETRİNİN TARİHİ ANITLARA UYGULANMASI KONFERANSI* SAINT-MANDÉ, 4 - 6 Temmuz 1968.

1965 - 1969 yılları içinde yapılan çalışmalar arasından bir tanesinin burada özetlenmesinin, ICOMOS'un tutumu ve konuların ele alınışındaki nedenler ve ele alınış şekli bakımından fikir edinilmesinde ilgililere faydası olacağı kanısındayız.

Örnek olarak fotogrametrinin tarihi anıtlara uygulanması konferansını seçmiş olmamızın nedenlerinden biri buna katılmış olarak ilk elden bilgi verebilme imkânımız⁹, diğeri de konunun yavaş yavaş yurdumuzda da geçerli olabileceği hakkında bazı ortamlarda fikir gelişmesi olduğu kanısıdır¹⁰.

Kısaca hava fotoğrafçılığında ve harita çiziminde kullanılan aletlerin yere indirilmiş şekli arzî fotogrametrinin mimariye uygulanması oldukça eski bir tekniktir¹¹. Bu, bir nesnenin stereofotograflarından çiziminin yapılmasından ibarettir. Yapılara uygulandığında klâsik, alışageldiğimiz ölçme usulleri ile elde edilen sonuçlardan çok daha emin, çok daha gerçeğe yakın rölelevelerin, plan ve kesitlerin çıkarılmasını sağlamaktadır. Bu aletler ile el-

8. Bu konferans hakkında eleştiri için bk: Raymond Chevallier, "Photogrammetrie Monumentale - Colloque International de l'ICOMOS", *Gazette des Beaux-Arts*, Paris, Fevriyer 1969. t. 73, s. 124-126; ICOMOS, *Application of Photogrammetry to Historic Monuments*, Paris 1969.

9. Bu konferansa "Geniş ölçüde yapılan inşaat ile tehdit edilen tarihi yerlerdeki eserlerin belgelenmesinde fotogrametrinin yeri" adlı tebliğ ile katılmış olup, tebliğ diğerleri ile birlikte ICOMOS tarafından yukarıdaki alt notta adı geçen eserde yayınlanmıştır.

10. C. Rössamoğlu, "Hava Foto Plânları ve Şehircilik Vazifesi", *Arkitekt*, 1937, s. 279; Altan İltter, "Mimarî Alanda Fotogrametri", *Harita Dergisi* c. 32 (72), no. 4, 1966, s. 26-48; Alpaz Özdural "Fotogrametrinin Mimariye Uygulanması", *O.D.T.Ü. Mezunlar Dergisi*, cilt 1, sayı 4, Aralık 1969, s. 8-16.

11. Özdural op. cit., s. 8.

de edilen fotoğraflardan, değerlendirme aletleri kullanarak, istenilen ölçekte çizimlerle birlikte plastik veya alçıdan maketler de yapmak mümkündür.

Assuan barajı tarihi eserleri kurtarma kampanyasında geniş ölçüde kullanılmış olan bu teknik, birazda bu nedenden ötürü, oldukça yaygın bir çevrede bilinmektedir.

Bunu uygulayan ülkelerden Fransa'nın¹² en önemli eserleri sayılan Sainte - Chapelle, Pont Neuf, Vézelay, Strasbourg'taki katedrallerin, Paris Opera binası kubbesinin, Périgueux Saint - Etienne katedrallerinin fotogrametrik çizimleri ilk akla gelen örneklerdir. Daha birçokları arasında prehistorik devir resimlerinin bulunduğu ünlü Lascaux mağaralarında ise bu teknik renkli olarak uygulanmıştır. Metod İngiltere, Hollanda, Belçika ve İsviçrede kullanılmakta, Suriye ve Yugoslavya ise ilk örneklerini vermiş bulunmaktadır. Japonyada heykellerin çizimlerinde bu teknik kullanılmaktadır. İtalya, özellikle yerleşmelerde, şehir planlığında olmak üzere en gelişmiş örnekleri vermiş bulunmaktadır. Burada, Floransa fotogrametri merkezi tarafından çizilmiş Norba ve Agrigente antik yerleşme örneklerini sayabiliriz. Orta Avrupa ülkelerinde, özellikle Avusturyada, tarihi anıtlar için geliştirilmiş pratik araçlarla, bu metod en yaygın bir şekilde uygulanmaktadır.

Bu tekniğin verdiği imkânlarla, tarihi anıt ve yerleşmeler için süratli ve özel bir fişleme sistemine gidilebilir. Bu yeni bir belgeleme sistemine giden veya yeniden başlayan örgüt ve ülkeler için önemlidir. Zira bu teknikte belirli açı ve ölçülerde alınmış negatiflerin kataloglanması yeterlidir. Bunlar gereğinde kolaylıkla değerlendirilebilmektedirler.

12. M. Carbonnell, "Application of the Photogrammetry to Ancient Monuments", *Monumentum*, IV, 1969, s. 3-35.

A. TOPLANTI VE ÇALIŞMALAR

Bu imkânları ve denemelerin sonuçlarını değerlendirmek ve tarihi anıtlarla ilgili mimar ve teknisyenlerin bu yönden ihtiyaçlarını saptama ve isteklerine göre fotogrametrinin uygulama tekniğinin geliştirilmesi amacı ile ICOSMOS'un çağrısına cevap veren 12 ülkeden ilgili kişi ve uzman çalışmalarını sunmak üzere Saint - Mandé'de toplanmış bulunuyordu. Bu toplantıya, ICOSMOS'un başkanı ile genel sekreteri, UNESCO'nun ilgilileri, Uluslararası Kültürel Eserler Bakım ve Onarımını İnceleme Merkezi Başkanı ile Uluslararası Fotogrametri Kurulu, Uluslararası Turizm Birliği ve Uluslararası Mimarlar Birliği sözcüleri de katılmışlardı. Toplantı ilgili diğer kurulların gözcülerine de açıldı. Toplantıya Uluslararası Fotogrametri Kurulunun VII. Komisyonu Başkanı Profesör Raymond Chevallier başkanlık etmiştir. İki gün içinde sunulan 11 tebliğin herbirinden sonra yapılan tartışmalara herkes katılmıştır.

İlk tebliğ, Fransa temsilcisi M. Carbonnell tarafından verilmiştir. Fotogrametri uzmanı Carbonnell'in tebliği konuya giriş mahiyetinde olup fotogrametrinin mimariye uygulanması tarihçesini, bugünkü durumu, uygulamadaki olumlu ve olumsuz deneme ve sonuçlara ait örneklerle fotogrametrinin en ilkel durumdan elektronik beyinle işbirliğine kadar olan gelişmesini ve sona eklenmiş olan çok geniş bir bibliyografyayı kapsıyordu.

Carbonnell konuşması sonunda, bugünkü uygulama imkânları ile örneklerin çok sayıda arttığını ve bunları dört ana gurup içinde gözlemek gerektiğini belirtti. Bu gurupları şöylece sıraladı: onarım veya değişik bir inceleme amacıyla mimari unsurların çizimi, tek tek yapıların genel çizimleri; arkeolojik karakterdeki konuların çizimi; meydan ve sokakların kapsadığı tari-

hi yerleşme ve mahallerin tümünün sistemli bir şekilde belgelenmesi için gerekli cephe çizimleri.

Carbонnell'e göre, bunlar içinde her gurup kendi başına ayrı bir konu olarak değişik problemler getirmekte ve değişik çözümler istemektedirler. Ayrıca bunlar, çeşitli ülkelerde uygulanma çokluğuna göre ele alındığında ayrı bir anlam da kazanmaktadırlar. Ancak konuşmacı hepsi tarihi anıtların değerlendirilmesi, inceleme ve onarım gerekçelerine cevap vermek gayesini taşımaktadırlar demiştir.

Gene Fransadan, uzun yıllar tarihi anıtların onarımında fotogrametrinin uygulanmasını denemiş olan mimar J. P. Paquet isteklere göre de bir sınıflandırma yapılmasını önermiştir. Bu sınıflandırmada ekonomik nedenler öngörülmektedir. Paquet, denemelerine dayanarak, onarımlarda çizimlerin gerçeğe çok yakın olması gerektiği gibi bazı hallerde bu doğrulukta hoşgörülüğe yer verilebildiğini, hatta bazan krokilerin dahi yeterli olduğunu belirtmiştir. Bunun için de iki tip işlem istemektedir. Kesinlikle gerçeğe yakın çizimlerin istendiği hallerde çizimlerin şimdiki yavaş işleyen oldukça pahalı fakat gayet hassas olan aletlerle, ölçekleri asla yakın olanların çizilmesini, diğer taraftan tolerans tanınabilen, 1/100 ve civarındaki ölçekteki çizimler içinse fiyatı düşürecek süratte çalışabilen basit araçların geliştirilmesini teklif etmektedir.

Günümüzde, teknik açıdan mimarlık tarihinin ve yapıların incelenmesi ve bilimsel araştırmalar için gerekçeler arasında gözüken anıtların en küçük ayrıntılarına kadar doğru ve gerçeğe çok yakın olarak ölçülmesi ve çizilmesi meselesi Bari Teknik Üniversitesi Profesörlerinden R.de Vita tarafından, yapılan örnekler gösterilerek belirtilmiştir. Bununla ancak fotogrametri ile yapılabileceğini ve fotogrametrinin bu özelliği ile yapıların incelenmesinde

yeni bir araştırma yolunun açıldığını ileri süren de Vita, Apulia şehrindeki bu yönlü çalışmalarını ve sonuçlarını açıklamıştır. Bu yargı, Fransadan A. J. Donzet tarafından, daha geniş ölçü ve türde verilen örneklerle desteklenmiştir.

A. J. Donzet, üç guruba ayırdığı örneklerle, tarihi anıtlarla doğrudan doğruya uğraşmakta olan mimarın karşılaştığı sorunların oldukça ayrıntılı bir dökümünü de yapmıştır. Anıtların bakımında, onarımında, kazılarda, düzeltmelerde, anıtın gerektiğinde sökülüp takılmasında, sağlamlaştırma çalışmalarında, kıvrılma ve eğilmelerde, mekan, malzeme ve bünyedeki değişikliğin tespitinde, hesaplama, varılması erişilmesi güç olan yerlerin çiziminde, onarım kontrolünde, resmî kabulde, kâbartma ve süslemenin, özellikle kavşaklı şekillerin hakim olduğu yer ve nesnelere çiziminde fotogrametriye kesinlikle ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Bu örneklerle, diğer sınıflar içine aldığı tarihi yerleşmelerin bakım ve analizi ile kırsal yerlerin geliştirilmesi ve korunması için yapılan çalışmalarını eklemiştir. Donzet'in tebliği konunun son derece geniş ve ilginç uygulama alanı olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Çekoslovakyalı topograf M. Jirinec ise, "fotogrametrinin günlük onarım çalışmalarına katkısı" başlıklı tebliği ile Prag ve civarında yapılmış örnekleri toplantıya getirmiştir. Jirinec'in örnekleri, topometrik ve fotometrik aletlerin bir arada kullanıldığı çeşitli metodları kapsamakta idi. Bu tebliğ ile tek bir fotogrametrik fotoğrafla çok değişik yönlü ihtiyaçların çeşitli uygulama metodları içinde karşılanıp karşılanamayacağı sorusu deşilmekteydi. Bu soruyu, kesinlikle neyin fotoğrafının alınması gerektiğinin belirtilmesi sorusu kovalamıştır. Fotogrametri uzmanları, çekilen resimlerden istenen gayenin yapının genel olarak çizimi mi olduğunu yoksa aynı zamanda yapının bütün mimari ayrıntı ve özelliklerinin

de tek tek belirtilmesi mi istendiği sorusunu sorarak bunlardaki farkları ve teknik zorunlulukları açıklamışlardır. Böylece uygulamada isteklerin belirtilmesinin nedenleri ortaya çıkmıştır.

Fotogrametri arşivlerinin düzenlenmesinde, tecrübeli onarım teknisyeni ile fotogrametri teknisyeninin birlikte çalışması gerekliliğini belirten bu açıklama, İngiltereden örnekler vererek arşivlemenin önemini anlatan R. W. McDowall'ın tebliği ile daha da önem kazanmıştır.

Bundan sonraki "modern teknolojinin yıkıcı gücünü aynı kuvvetle karşılayabilecek modern tekniğin tespit etme gücünden faydalanılma" sebeplerini gösteren yazarın tebliğini takiben Doğu Almanyada ilkel fotogrametri aletleri ile alınmış, negatif ve fotoğrafların bulunduğu bir arşivin değerlendirilmesinde karşılaşılan problemleri belirten R. Meyer'in tebliği, kendisi gelmediğinden, Carbonnell tarafından okunmuştur.

Modern fotogrametri ve değerlendirme araçlarının gelişmiş olmasından dolayı eski araçlarla çekilmiş negatif ve resimlerin kullanılamaması, bir arşivin varlığının nedenlerinin aleyhinde olan bir husus olduğu ileri sürülen bu tebliğde, 60 yıllık arşivin, elektronik hesap makineleri yardımı ile tarihi anıtları onarım dairesinin hizmetine nasıl konulduğu anlatılmaktaydı. Bu suretle, arşivlerin kullanılabilme imkânlarının aletlerin gelişmesi içinde dikkate alınması sorunu da ortaya atılmış bulunmaktadır.

Konferansın en ilginç tebliğlerinden biri, Avusturya Tarihi Anıtlar Dairesi Uzmanı Dr. Hans Foramitti'ninki olmuştur. Uzun yıllardır uygulamakta olduğu teknik ile aletleri de geliştirmeyi başarmış olan Foramitti, toplantıya, çekim ve değerlendirmede yeni imkânlar sağlayan metodları, karşılaştırmalı

olarak, ekonomik yönüyle basite indirilmiş bir şekilde sunmuştur.

Foramitti uygulama imkânlarını onarım çalışmalarında en sık rastlanan olaylara göre geliştirme gayretini göstermiştir. Sadece az sayıda uzunluk ölçüleri alınmasını ve nispeten kolay kullanılan basitleştirilmiş değerlendirme aletiyle yapılan çizimi esas alan metodu¹³, özellikle tarihi anıtları onarım teknisyenleri ilgi ve memnurlukla karşılamıştır. Fotogrametri uzmanlığı ve tarihi anıt teknisyenliği kapasitelerini kendinde toplamış olan Foramitti'nin yaptığı çalışma, iki gurubun yaklaşmasındaki faydaları teknik yöndeki gelişmeyle bir kere daha ortaya çıkarmıştır.

Bunu takip eden fotogrametride görüntü hataları ile ilgili ve bu hataların zaman zaman kasitli olarak artırılması ile onarımda estetik yönden sağlanan faydaları, Polonyada uygulanan örneklerle, gösteren Profesör J. Gomolizewski'nin çalışması, fotogrametride negatif gelişmeden faydalanma bakımından oldukça ilginç bir tebliğ idi.

Gene teknik yönden olmak üzere ilginç karşılanan diğer bir tebliğ Ohio Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Profesörlerinden P. E. Borchers tarafından sunulmuştur. Bu, özet olarak, köprü ve yapılarda görülen en küçük ölçekte dahi olsa vuku bulan değişimleri fotogrametri ile izleme konusunda bir çalışma idi. Borchers, bu tekniğini duvar resimlerine, özellikle düz olmayan yüzeylerdeki uygulayarak değişimleri saptama imkânını da sağlamıştır.

B. KARARLAR :

Fotogrametrinin mimariye uygulanması, özellikle bunun tarihi anıtların onarımında kullanılması imkânları konusunda hayli eğitici nitelikte geçen bu toplantı sonunda katılanların oybirliği ile kabul etmiş oldukları kararları da şöylece özetlemek mümkündür:

13. Özduvalı, op. cit., s. 9-10.

I. Konferansta sunulan çalışmalar, fotogrametri tekniğinin her türlü mimari çizimler için en küçük ayrıntılara kadar uygulanabilecek nitelikte olduğunu göstermiştir. Böylece, tarihi anıt ve yerleşmelerdeki, incelemeler, çalışma ve onarımlar için sakıncasız kullanılma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Özellikle envanter için, sistemli bir fotogrametri arşivinin düzenlenmesi lâzımdır.

Böylece, savaş halinde alınacak tedbirlerle ilgili olarak imzalanan uluslararası Lahey anlaşmasına uygun olarak ta koruyucu bir envanter düzenlenmiş olacaktır.

II. Aynı şekilde fotogrametri teknisyenleri ile mimar, arkeolog ve sanat tarihçileri arasında sıkı bir bağlantının kurulması gereği izlenmiştir. Toplantıda yapılan tartışmalar bunun kayıtsız faydasını ortaya koymuştur.

III. Bu görüşe uygun olarak, Uluslararası Tarihi Anıtlar ve Yerleşmeler Kurulu (ICOMOS) ile Uluslararası Fotogrametri Kurulu temsilcilerinden müteşekkil özel bir karma kurulun en kısa zamanda örgütlenmesi arzu edilmiştir. Bu özel kurul, fotogrametrinin mimariye uygulanması konusuna olan ilginin, sadece tarihi anıtlar uzmanları arasında değil kamu oyununda da uyandırılmasına çalışmalıdır.

IV. ICOMOS üyesi ulusal kurulların, fotogrametrinin sağladığı teknik imkânları ülkelerinde mimarlık, planlama, arkeoloji ve sanat tarihi öğrencilerine öğretilmesi yolunda çalışmalar yapması tavsiye edilmiştir. Buna ilâveten, tarihi anıtlarla ilgili uzmanların da bu teknikten haberdar ve fotogrametrinin uygulanmasının faydaları gösterilip ikna edilmelerine çalışılmalıdır.

V. Kültürel mirasın korunması ve onarımıyla ilgili alanlarda katkısı olan ve yoğun çalışmalar yapan uluslararası örgütlerin dikkati, aşağıdaki amaçlara uygun çalışmalar yapacak kadro ve

araçları havi bir merkezin kısa sürede kurulması gereği üzerine çekilecektir:

- a) fotogrametrik metod ve araçlar konusunda araştırma ve geliştirme,
- b) çeşitli seviye ve kapasitede fotogrametri teknisyenlerinin eğitimi,
- c) ilgilenen ülkelerin arzusu üzerine oralarda foto ve fotogrametrik çalışmaların yürütülmesi.

1. Konferansa iştirak edenler oybirliği ile ICOMOS'un kısa zamanda kurulmasını öngördüğü dokümantasyon merkezi çerçevesi içine bir mimarî ve arkeolojik fotogrametri bölümünün dahil edilmesi ve bu bölümün hedefinin aşağıda gösterilen hususlar olmasını tavsiye etmişlerdir:

- a) konuyla ilgili yayının bibliyografyasının tutulması (Carbannel'inin tebliğindeki bibliyografyanın devamı şeklinde),
- b) fotogrametri arşivlerinin ve yazılı malzemenin takdiminin standard bir hale getirilmesinin incelenmesi,
- c) araştırmacıların hizmetinde olacak bir uluslararası fotogrametri arşivinin derlenmesi.

2. Bütün fotoğrafla belgeleme (renkli v.s.) imkânlarının mimarî ve arkeolojik fotogrametri alanı içine alınması ve foto çekme malzemesinin aynı paralelde geliştirilmesi meselesi ile konferans süresince bu tip malzeme-yi imal edenlerin dikkati, her seviyede olmak üzere fotogrametrideki hassasiyete çekilmiştir.

3. Bu çerçeve içinde ICOMOS'un gelecekte yapacağı uluslararası toplantılardan birinin, anıtların mevkileri ile tarihi yerleşmelerin korunma planlamasının incelenmesine ayrılmış olan

hava fotoğraflarının alınma imkânları ve metodları konusunda olması düşünülmüştür. Tartışmalarda, bunun kırsal yerlerde ve yerleşmelerde kültürel kalıntıların korunması ve incelenmesindeki fayda ile ilgisi devamlı olarak belirtilmiştir.

4. Bu toplantı sonunda alınan kararların uygulanmasındaki gelişmeleri belirten yıllık raporların ulusal kurullar tarafından tutulması da bu kararlara bağlanmıştır.

SONUÇ :

ICOMOS'un beş yıllık çalışma programında yer alan konular ile bunlardan birinin özetini bilgi ve olanaklar nedeniyle vermiş bulunmakta ve gerektiği yerlerde uyarıcı olacağını ummaktayız.

Böylece ICOMOS'un ilgilenecek çalıştığı alanları ve bunların alınış şeklini düşündüğümüzde tarihi anıtların onarımı konusunun ayrıntıları ile kapsamını kavrayabilmek mümkün olur sanıyoruz. Konuyu yalnız genel ilkelerle çözümlenmeyi ummak hatalıdır. Koşulları hep bir ilkeye bağlama gayreti ile çabalarımızı boşa harcamayalım. Mademki

bizde örgüt olarak ve bilimsel yönden boşluklar vardır ve bu yüzden de eldeki tarihi belgelerimiz anıt ve yerleşmelerin onarımının şimdilik sadece koruyucu bir anlayışla yürütülmesinin tavsiye edildiği bir ortama girmiş bulunuyoruz, artık, öğütleri, genellemeleri ve tekerlemeleri bir yana koyup bunları aşmak gerekiyor.

Bizim de Uluslararası Tarihi Anıt ve Yerleşmeler Kurulu, Avrupa Konseyi Kültürel Münasebetler Kurulu, UNESCO ve benzeri örgütlerin ilgili çalışmalarının anlayışı içinde yer almaya çalışıp uygulamalara geçmemiz, konuları önemsenilen şekilde, bir ucundan da bizi ilgilendirdiği şekilde tutabilmemiz ve kendi meselelerimizi ayrıntıları ile ortaya koymamız lâzım.

Sık sık adını ettiğimiz örgütsel ve bilimsel boşluğu dolduracak gayretlere geçip, yaptıklarımızı yayınlayıp kamu oyu önüne sermeğe ve bilmediklerimizi de küçümsememeğe alışmalıyız. Kanımızca bu konuda bilimsel çalışma ne ise bulup yolunu çizmemiz, bu yolda çalışma yapanları anlamamız, anlamıyorsak sorup öğrenmek cesaretini göstermemiz zamanı gelmiştir.

27 Ağustos 1970